

NASELJA

(nastanejo zaradi potrebe človeka po bivališču)
razlikujejo se glede na funkcije:

PODEŽELJSKA

MESTNA

Družbeno koristna dela so na deželi drugačna kot v mestu.

Pri naseljih gledamo:

- 1.) VELIKOST: velika; srednja; majhna
- 2.) NASELJENOST: gostota poselitve
- 3.) TLORIS
- 4.) ARHITEKTURA: neo arhitektura

PODEŽELJSKA NASELJA:

Začasna bivališča: (planšarije, stanovi), največ jih je v poletnem času. DANES: spremembe v turistične namene. VČASIH: sirarnice, mlekarne; prenočevanje (v slabem vremenu). Na Veliki planini so ohranili arhitekturo.

Stalna bivališča: delimo po velikosti, ki pa je odvisna od pogojev

a) SAMOTNE KMETIJE:

- eno gospodinjstvo – eno naselje
- samotne kmetije so večinoma v gorskih krajih
- **celek** (zemljišče v enem kosu, najslabši pogoji)
- 30 do 40 hektarjev
- na ravnem so njive; na klancu do 15% so travniki, pašniki; na strmih pobočjih pa imajo gozdarstvo
- določenih kultur ne morejo gojiti
- razvijajo kmečki turizem
- na samotnih kmetijah je ena družina, a imajo lahko več hiš; najmanj en hlev, senik, pod,...
- včasih je bilo pravilo da deduje najstarejši sin, ostali so bili plačani; danes se tega ne držijo več (redko kje)

b) ZASELEK:

- od 5-15 gospodinjstev
- domovi narazen
- razvijajo se iz samotnih kmetij
- v gorskem svetu: zaselek
- gričevje: razložena naselja

VASI:

c) GRUČASTA VAS:

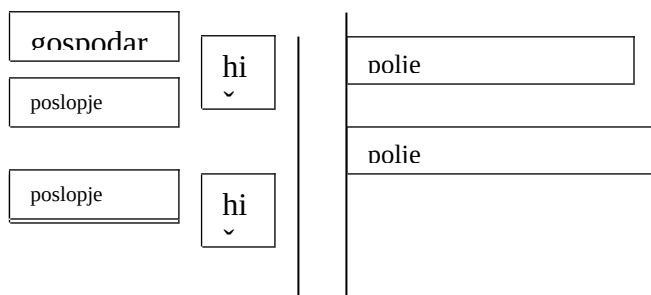
- domovi razporejeni brez reda
- pod hribom, ravne površine; njive in travniki
- hiše niso bile na ravnem
- cerkev na hribu

d) OBCESTNE VASI:

- ob cesti
- kvadrataste in pravokotne parcele; pravilni d

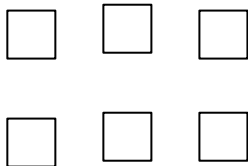
e) DOLGE VASI:

- zemljiška proga
- primer: Kranjsko-savsko polje

f) PANONSKKE VASI:

- v obliki šahovnice
- zaradi vetra

g) SREDIŠČNA VAS:

- središče vasi (cerkev, gostilna(furmani))
- nekje ob kaleh = lokvah

VASI, KI SO ODDALJENE O MEST:

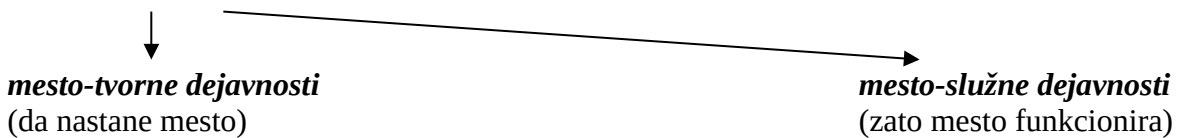
- **depuplacija** – izseljevanje, zaradi zaposlitve(že v 19. stoletju), lahko pride do demografsko ogroženih naselij – gore, obmejna območja (ni ljudi – samo še staro prebivalstvo depuplacijskega območja)

- **deagracija** – opuščanje obdelovalnih površin; pride do ogozdovanja (raste gozd; sam se zaraste)

VASI, KI SO BLIZU MEST:

- *priseljavanje ljudi iz mesta*; s tem se spremeni funkcija (stara gospodarska poslopja se spraminjajo) in izgled naselja (gradnja)
- *naselja se širijo*
- **SUBURBANIZACIJA** – kraj mora imeti vsaj 5000 ljudi, mota imeti mesto-tvorne in mesto-služne dejavnosti

MESTNA NASELJA:

URBANIZACIJA:

- VČASIH: nastanek in širitev mest
- DANES: način življenja

Tri stopnje urbanizacije:

- **primarna** – iz treh mestotvornih dejavnosti:
 - mesto, ki je nastajalo od 9000 let pr. n. št. (najstarejše mesto na svetu je Jeriho – v Palestini; 9x so ga rušili)
 - precej mest tudi 3000 let pr. n. št.
 - NASTANEK: 1.) *križišče prometnih poti* (sotočje rek,...); 2.) *trgovina* (viške so prodajali in vzeli nekaj drugega; sejmi → trgi → mesta; 3.) *vojska* (vojaške utrdbe → mesta; zaščita)
- **sekundarna:**
 - industrializacija – manufakture; pozni srednji vek
 - industrijska revolucija → tovarne → veliko delavne sile → bloki, stolpnice → nastanek mest
- **terciarna:**
 - po II. Svetovni vojni
 - suburbanizacija
 - delo doma (zakaj bi se vozili v službo)
 - selijo se na podeželje (ni blokov)
 - storitvene dejavnosti

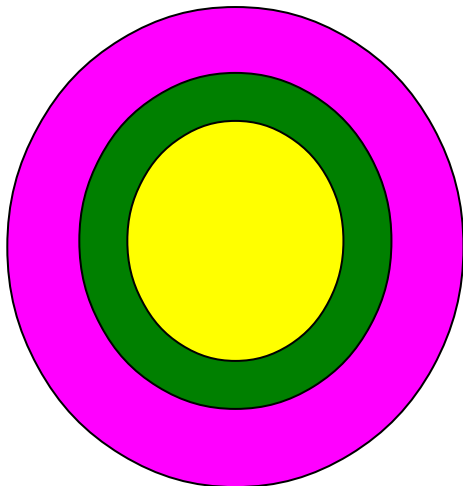
mesto-služne dejavnosti:

♣ komunala

- ♣ elektrika
- ♣ vodovod
- ♣ plinovod
- ♣ preskrba

Tri vrste urbanizacije:

1.) ANGLOSAŠKA ALI SEVERNO AMERIŠKA:

POSLOVNO SREDIŠČE – CBD

(stolpnice; čim višje na čim manjši površini. Čim več poslovnih stavb. Bolj kot si uspešen bolj si v centru. Dobra komunikacija, dobre cestne povezave)

INNER CITY – NOTRANJE MESTO

(tovarne; večinoma so tam bloki v katerih so bili delavci; delavci se izselijo na podeželje, nato v blokih nastane **GETO = nacionalno obarvana četrt** (kitajska četrt, Judovska četrt,...). Ker so izolirani se imenujejo geto. Ostanjejo prazni bloki. Priselijo se latino-američani. Ostanjejo samo še nekatere tovarne. **SLUM= socialno obarvana četrt**; prebivalstvo nižjega sloja.

PREDMESTJE - SUBURB

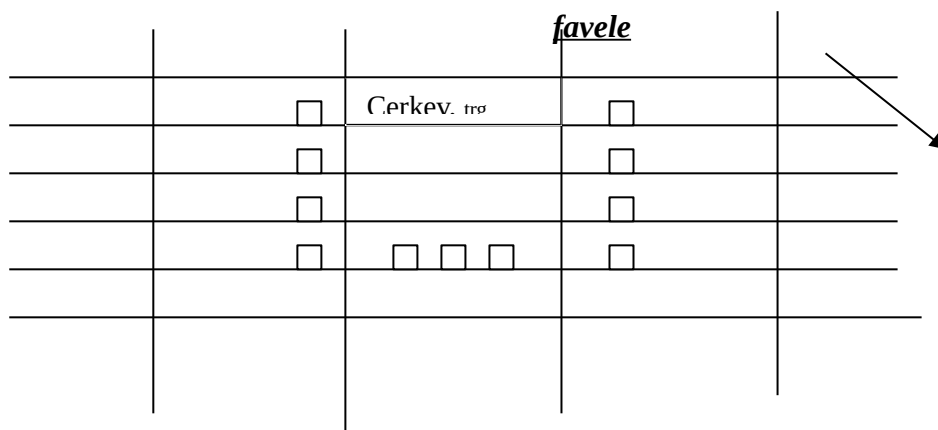
(ko delavci dovolj zaslužijo se izselijo na podeželje in si postavijo hišo)

Mesta se širijo na podeželje in tako se lahko združita dve ali več mest.

MEGALOPOLIS – če se združi več velikih mest (BosWash – Boston, Washington; ChiPitt – Chichago, Pittsburg; SanSan – San Diego, San Francisco)

KONURBACIJA – združita se dve mesti

2.) LATINO-AMERIŠKA:

Tu so bili najprej Indijanci (Maji, Azteki, Inki – ohranjeno mesto Machu Pichu). Mesta so bila kasneje opustela in prišli so osvajalci. Osvajalci so začeli graditi. Temeljili so na verskem (katoliška vera) in fevdalnem sistemu.

Imajo trg + cerkev. V bližini mesta so tovarne. Delavci si sami gradijo barake – FAVELE, saj jim delodajalec noče zgraditi blokov, ker mu jih ni treba, ker ima dovolj delovne sile. Prevladujoča je industrija, vedno večja revščina.

3.) SREDNJEVEŠKA MESTA:

Na vrhu je grad, spodaj glavni trg in okoli vsaj še en trg. V 19. in 20. stoletju so naredili avenije in bulevarje; veliko stranskih ulic. Središče izumira. Ljubljana ima zvezdast tloris.